

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора медичних наук, професора Кривецького Віктора Васильовича на дисертаційну роботу **Вітко Юлії Миколаївни «СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТРІЙЧАСТОГО ВУЗЛА ЛЮДИНИ У ВНУТРІШНЬОУТРОБНОМУ ПЕРІОДІ РОЗВИТКУ»**, поданої до спеціалізованої вченої ради Д 55.051.05 при Сумському державному університеті МОН України на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія

1. Актуальність обраної теми дисертації.

В даний час існує значна кількість досліджень, присвячених будові і топографії периферійного відділу нервової системи. Однак, поряд з цим, окремі питання ембріогенезу нервової системи залишаються до кінця не вивченими. Однією з таких проблем є особливості розвитку та диференціювання трійчастого вузла людини у внутрішньоутробному періоді розвитку. Вичерпні відомості з даного питання необхідні для патогенетичного обґрунтування лікування деяких захворювань, що стосується нейростоматології, особливостей проведення анестезії в різні вікові періоди зокрема.

Незважаючи на досягнення сучасної науки, деякі досить вагомні аспекти формування і розвитку чутливих нервових вузлів голови у внутрішньоутробному періоді, вивчені недостатньо. Обговорюване питання заслуговує детального розгляду з позицій сучасних уявлень про аутоантигени, до яких, як відомо, належать елементи нервової тканини і гістогематичні бар'єри, порушення яких призводить до розвитку аутоімунних органоспецифічних хвороб нервової системи (енцефаломієліту, поліневриту, розсіяного склерозу).

Це ж стосується і структурної організації сполучнотканинної капсули навколо трійчастих вузлів на різних етапах ембріогенезу, особливості будови якої недостатньо висвітлені у доступній літературі. Також відсутні вичерпні дані щодо кількості, розмірів і форми нейроцитів чутливих нервових вузлів на різних етапах внутрішньоутробного розвитку.

Безсумнівно, що отримані дані про клітинний склад трійчастого вузла на

різних етапах внутрішньоутробного розвитку розширюють наявні в літературі уявлення про можливі джерела розвитку пухлин нервової системи, багато з яких, за сучасними даними, мають дизонтогенетичне походження, а деякі можуть розвиватися й у внутрішньоутробному періоді.

Досить цікавим є те, що трійчастий вузол та внутрішньочерепна частина трійчастого нерва досить часто стають джерелом розвитку пухлин, зокрема таких як гемангіоми, менінгеоми, епідермоїдні пухлини та шванноми.

Таким чином, вище викладене дозволяє проведені автором глибокі морфологічні дослідження вважати своєчасними та актуальними, та такими, що спрямовані на вирішення завдань як теоретичної медицини, так і практичної охорони здоров'я.

2. Зв'язок теми дисертації з державними чи галузевими науковими програмами.

Дисертаційна робота Вітко Ю.М. є фрагментом науково-дослідної роботи Вищого державного навчального закладу України "Українська медична стоматологічна академія" МОЗ України "Визначення закономірностей морфогенезу органів тканин і судинно-нервових утворів організму в нормі, експерименті й під впливом зовнішніх факторів. Морфо-експериментальне обґрунтування дії нових хірургічних шовних матеріалів», № державної реєстрації 0113U001024, де здобувач є співвиконавцем.

3. Наукова новизна дослідження та одержаних результатів.

У представленій на рецензування дисертаційній роботі, виконаній на достатній кількості експериментального матеріалу, уперше отримані дані щодо тотальної гістотопографії трійчастих вузлів, що розвиваються, у їх нерозривній єдності з навколишніми зародковими структурами – кам'янистою частиною скроневої кістки і твердою мозковою оболонною. Отримано відомості, які доповнюють наявні у літературі дані щодо будови капсули трійчастого вузла і трійчастої порожнини у внутрішньоутробному періоді розвитку. Уперше отримані дані, що характеризують форму і розміри трійчастого вузла людини у різні терміни впродовж 12-23 тижнів

внутрішньоутробного розвитку.

Розширено відомі уявлення про структурну організацію кровоносного мікроциркуляторного русла трійчастого вузла людини у внутрішньоутробному періоді розвитку. Уперше отримані дані, які відбивають у зазначений період внутрішньоутробного розвитку перетворення основних структурних компонентів трійчастого вузла людини, таких як нейроноти, гліальні клітинні елементи, нервові волокна, сполучнотканинні структури.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Результати системного вивчення будови трійчастих вузлів у безперервній єдності з оточуючими структурами у плодовому періоді розвитку людини можуть бути використані практичними неврологами, нейростоматологами як теоретична основа для розуміння причин виникнення різних аномалій трійчастого нерва, вроджених передумов розвитку деяких патологічних процесів.

Отримані дані й ілюстративний матеріал можуть також істотно поглибити і розширити зміст навчальної програми на кафедрах анатомії людини, нервових хвороб, топографічної анатомії, гістології, цитології й ембріології при вивченні відповідних розділів.

Широке впровадження в навчальну і наукову роботу морфологічних кафедр вищих державних навчальних медичних закладів України, свідчить про високу теоретичну та практичну цінність дисертаційної роботи Вітко Ю.М.

5. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення і висновки дисертаційної роботи цілком відповідають меті і задачам дослідження, ґрунтуються на фактичному матеріалі, отриманому на достатній вибірці (36 плодів людини в період від 12 до 23 тижнів внутрішньоутробного періоді розвитку). Дисертантом для вирішення поставлених завдань вдало підібрано комплекс методів дослідження на макро- мікроскопічному рівні з використанням: традиційних гістологічних методик,

епоксидних гістотопографічних шліфів, напівтонких зрізів імпрегнованих сріблом, імуногістохімічних досліджень. Одержані дані оброблені методом варіаційної статистики за допомогою програм для обробки статистичної інформації.

Усі використані методики є загально визнаними та такими, що знайшли використання у наукових дослідженнях як в Україні, так і за кордоном.

Дисертантом проведений глибокий пошук і аналіз наукової літератури, аналіз і узагальнення результатів досліджень проведені ретельно та коректно. При аналізі отриманих результатів досліджень автор використовує посилання на опрацьовані ним у достатній кількості наукові праці вітчизняних та закордонних авторів. Висновки дисертаційного дослідження є цілком обґрунтованими і логічно витікають з отриманих результатів та їх аналізу.

Отримані результати досліджень та основні положення роботи були оприлюднені та апробовані на численних науково-практичних конференціях та конгресі.

Все перераховане дозволяє стверджувати, що ступінь обґрунтованості положень та висновків, сформульованих у дисертації, не викликає сумнівів.

Автореферат відповідає змісту дисертації.

6. Огляд результатів та висновків дисертації, аналіз дисертації за розділами.

Структура та оформлення дисертації та автореферату цілком відповідають вимогам ДАК МОН України. Дисертація викладена українською мовою на 163 сторінках машинопису, з яких 138 сторінок залікового тексту. Робота складається зі вступу, огляду літератури, опису методів дослідження, двох розділів власних досліджень, розділу аналізу і узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаних літературних джерел, з яких 121 викладені кирилицею і 106 - латиницею. Дисертація ілюстрована 50 рисунками і 2 таблицями.

Вступ дисертаційної роботи має всі складові, рекомендовані ДАК України, та містить обґрунтування актуальності теми, зв'язок роботи з науковими

програмами, темами, чітко сформульовані мету та завдання дослідження, його об'єкт та предмет. Також у даному розділі перераховані методи дослідження які використовувались під час дослідження; показана наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення; зазначений особистий внесок здобувача; перераховані наукові форуми, публікації, де були викладені результати досліджень та апробовані основні положення роботи.

Розділ 1 – «Сучасний стан питання про будову і розвиток трійчастого вузла людини», міститься на 25 сторінках, складається з підрозділів: топографія і зовнішня будова трійчастого вузла людини, внутрішня будова трійчастого вузла, основні етапи розвитку периферійної нервової системи.

В кінці розділу достатньо чітко сформульовані основні невирішені питання, які лягли в основу дисертаційної роботи.

Розділ 2 – «Матеріали і методи дослідження» викладений на 9 сторінках. В розділі детально описані характеристика досліджуваного матеріалу та методи, які застосовувались при виконанні дослідження: мікроскопічних досліджень, імуногістохімічного дослідження, морфометричного аналізу.

Розділ 3 – «Загальна характеристика топографії будови трійчастого вузла людини» викладений на 22 сторінках, складається з 3 підрозділів, в яких викладені дані щодо топографії та зовнішньої будови трійчастого вузла людини в термін з 12 по 23 тиждень внутрішньоутробного періоду розвитку людини, містить достатню кількість ілюстративного матеріалу, закінчується підсумком, де стисло викладені отримані результати.

Розділ 4 – «Внутрішня будова трійчастого вузла людини у внутрішньоутробному періоді розвитку» викладений на 54 сторінках, складається з 4 підрозділів, в яких автором наведені результати вивчення мікроскопічної будови трійчастого вузла, які отримані за допомогою як класичних, так і новітніх методів гістологічних досліджень. Розділ проілюстровано достатньою кількістю якісних мікрофотографій, розділ закінчується стислим підсумком.

Розділ 5 «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» викладений на

15 сторінках. Дисертант ґрунтовно узагальнює результати власних досліджень, проводить обговорення отриманих результатів, використовуючи при цьому посилання на результати інших дослідників, для співставлення зі своїми даними, або для теоретичного обґрунтування власних результатів досліджень.

Висновки дисертаційної роботи сформульовані лаконічно, відповідають меті та завданням дослідження, ґрунтуються на отриманих результатах дослідження і відображують основний зміст роботи.

Список використаних джерел наукової літератури містить 227 наукових джерел (з яких 121 викладені кирилицею, 106 - латиницею).

Таким чином, ознайомлення з дисертаційною роботою дозволяє дійти до висновку, що вона є завершеною науковою працею, яка побудована за класичною схемою та містить всі необхідні розділи.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації і разом з 9-тма науковими публікаціями повністю відображує основний зміст роботи.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях і авторефераті.

За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 9 наукових праць, з яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК МОН України для медичних наук, з яких 1 стаття підготовлена автором самостійно, 2 статті опубліковані в закордонних наукових виданнях, 2 роботи опубліковані у вигляді тез. Оформлений 1 патент на корисну модель.

Основні результати дисертації були оприлюднені на науково-практичній конференції з міжнародною участю "Актуальні питання терапевтичної стоматології" до 90-ї річниці з дня народження професора Максименка П.Т., 29 - 30 листопада 2012 р., м. Полтава; науково-практичній конференції "Актуальні питання сучасної стоматології", м. Полтава, 2012 р.; науково-практичній конференції з міжнародною участю "Інтернаціоналізація вищої медичної освіти: науково-методичні засади освіти іноземних громадян у вищих медичних навчальних закладах" та "Жутаєвські читання", 14 - 15 березня 2013 р., м. Полтава; міжнародному науково - практичному конгресі

"Global scientific unity 2014", 26 - 27 вересня 2014 р., м. Прага; науково-практичній інтернет-конференції "Актуальні проблеми функціональної морфології", присвяченій 110-річчю від дня народження професора Е.Д. Бромберга, 20 листопада 2014 р., м. Полтава; Всеукраїнській науково-практичній конференції "Медична наука в практику охорони здоров'я", 21 листопада 2014 р., м. Полтава; науково-практичній конференції "Морфологічні дослідження - виклики сучасності", 23 - 24 квітня 2015 р., м. Суми; обласній науково-практичній конференції "Сучасні досягнення та перспективи розвитку хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії", 24 листопада 2015 р., м. Полтава; науково-практичній конференції за участі міжнародних спеціалістів "Індивідуальна анатомічна мінливість органів, систем, тканин людини та її значення для практичної медицини і стоматології", присвяченій 80 - річчю з дня народження професора М.С. Скрипнікова, 19 - 20 травня 2016 р., м. Полтава.

В авторефераті викладено основний зміст дисертаційної роботи. Наведене вище свідчить про достатню повноту і високу достовірність результатів роботи.

8. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Отримані результати дисертаційного дослідження доцільно використовувати в навчальних курсах з морфології, гістології, цитології, ембріології, нормальної анатомії, оперативної хірургії та топографічної анатомії.

9. Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту і оформлення.

В процесі рецензування дисертаційної роботи виникли наступні зауваження:

1. В огляді літератури трапляються посилання на навчальні посібники, що не є коректним.
2. У III розділі, де описана топографія та зовнішня будова трійчастого

вузла людини в період від 12 до 23 тижнів внутрішньоутробного розвитку, досить детально описана внутрішня основа черепа плода, але це не входило до задач дослідження.

3. У III розділі, на окремих ілюстраціях не позначений масштаб, внаслідок чого важко визначити та порівняти реальні розміри окремих анатомічних структур.

4. В тексті дисертації зустрічаються поодинокі граматичні помилки та русизми.

5. У списку використаних джерел зустрічаються окремі неточності.

Слід зазначити, що наведені зауваження не мають принципового характеру, скоріше мають рекомендаційне спрямування та не псують загального позитивного враження від дисертаційної роботи.

В порядку дискусії хотілося б отримати від автора відповіді на наступні запитання:

1. Чому Ви обмежили свої дослідження саме терміном від 12 до 23 тижнів внутрішньоутробного періоду розвитку?

2. Як ви пояснюєте доцільність наявності двох відносно незалежних джерел кровопостачання трійчастого вузла у внутрішньоутробному періоді розвитку?

10. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Вважаю, що дисертаційна робота Вітко Юлії Миколаївни «Структурна організація трійчастого вузла людини у внутрішньоутробному періоді розвитку» є завершеною науковою працею, в якій викладені теоретичне узагальнення і нове розв'язання наукового завдання – зміни морфологічної структури та топографії трійчастого вузла людини під час розвитку у внутрішньоутробному періоді.

Дисертаційне дослідження Вітко Юлії Миколаївни за актуальністю, об'ємом проведеного дослідження і його аналізу, обґрунтованістю та достовірністю висновків, науковою новизною та практичною цінністю цілком

відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р. і №1159 від 30.12.2015 р.) щодо кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія.

Офіційний опонент:

**завідувач кафедри анатомії людини
імені М.Г. Туркевича**

Вищого державного навчального закладу

**України «Буковинський державний
медичний університет»,**

доктор медичних наук, професор

Підпис доктора медичних наук,
професора В.В. Кривецького
засвідчую

Вчений секретар

В.В. Кривецький

І.І. Павлуник